

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Ankara	13
Tevrat (Ahdi Atik) ve Hititler	14
Antik Çağ	16
Yahudiler Açısından Önemli Bir Devlet: “Selefki”	18
Galatlar	20
Roma Döneminde Ankara	24
O Dönemlerde Diaspora’da Yahudi Topluluklarına Tanınan Ayrıcalıklar	32
Bizans	33
İstanbul’un Fethinin Ankara’ya Etkisi ve Hacı Bayram Veli	39
İberik Sefarad Yahudilerinin Ankara’ya Gelişleri	40
Kan İftiraları	46
Ester Handalı-Kierra Olayı, 1600	50
Temin Olayı	51
Sabetay Sevi Olayı ve Etkileri	52
Alliance ve Ankara’da Yahudi Okulları	58
Ankara Nüfusu	68
Surlar... Mezarlar... Yağmur Duaları...	71
Birinci Dünya Savaşı ve Yangın Dedikoduları	75
Atatürk’ün Ankara’ya Gelişi	79
Payitaht İstanbul... Başkent Ankara...	80
Vali Tandoğan’ın Ankara’sı... Çocukluğumda Ankara’nın En Güzel Günleri	85
Yahudi Mahallesi	90
Ankara Palas	95
Mahallede Yaşam	97
Mahallenin Evleri	105
Kırklarda Varlıklı Bir Müslüman Evi	109
Sayfiye, Piknik, Eğlence Yerleri ve Lokantalar	111
Gençlik Parkı	117

Anafartalar'dan Yenişehir'e Çarşı, Pazar, Dükkânlar	119
Yenişehir	123
Yerleşim	126
Yenişehir'de Bir Yahudi Mahallesi	127
İsrail'e Göç... "Ankara Günü"	129
II. Dünya Savaşı'nın Mahalle Yaşamına Etkisi	131
Ankaralılarda Eski ve Soyadı Yasasından Sonra	
Yeni Soyadları	135
Ankara Sinagogu ve Din Adamları	137
II. Sinagog-Amerikan Sinagogu	149
Bir Zamanlar Mahallenin Şenlikli,	
Güzel Günleri Vardı: Bayramlar	150
Evlilikler	154
Ankara'da Düğünler	155
Bursa'dan Ankara'ya Gelin Gelenler ve	
1938'de Bir Düğün	156
Yaşam Koşullarından Kaynaklanan Acılar	168
Mahallenin Hamamı: Şengül...	172
İkinci Dünya Savaşı'nın Huzursuz Yılları	179
Biz Ankaralılar	184
Ankara'da Köklü Bir Aile: Albuquerque	185
Tezman (Levi) Ailesi	190
Yaeş Ailesi: Türk Ordusunda Bir Yarbay	196
Memleket Dışında Bir Ankaralı: Sami Day	197
Sonsöz-Bir Genelleme	199
Çocuklarımız	204
Sözlük	207
Kaynakça	212

Ankuva

Ankir

Anküra

Ankyra

Ankora

Tektasagon Neocoros Lamportante Metropolis Sebaste

D'antoniaia Ankyra

Engüriye

Engürü

Ankara

Aneras

Beldei-el Selasil

İmariye

İmadiye

Amudiye

Kala-i Selasil

ANKARA

Beki L. Bahar, annesi Sara ve babası Jak Morhayim'in arasında, 1931.

ÖNSÖZ

Ankara... Ankara'ya olan sevgim ve geçmişine olan merakım kuşkusuz çocukluğumla ilgili. On yaşındayken İstanbul'dan gelip tek bir gece geçirdiğim Yahudi mahallesinde sabah uyandığımda pencereye koşmuş, değişik bir görüntüyle karşılaşmıştım. Oluklu kiremitten damlar, basamak basamak gelişigüzel uzanan damlar... Konuk olduğumuz ev köşe başındaydı. İkinci ve üçüncü kattan görülen mavi göğün altında dalga dalga kırmızılığını yitirmiş kiremitten bir deniz... İstanbul'u düşünüp buruk buruk bakarken, aşağı katlardan bir genç kız -Tamar Levi- seslendi: "Ermanaaaa, ermanaaa!" Misafiri olduğumuz teyzemin kızına sesleniyor ve ona yardımcı gelmek istiyordu. İlk olarak duyduğum bu çok sevecen kelime, "kardeş" anlamına gelen bu sesleniş mi sevdirdi bana bu kenti ve insanlarını?..

Ankara Yahudileri, sokak çeşmelerinden eve su taşıyan, kömür odun kıran, ateş yakan, ev işlerine yardım eden nasırlı elleri, alınları dövmeli kırsal kesimden gelmiş bu kadınlara "baci" sözcüğünden Yahudileştirdikleri, yaşça küçüklüğü kadar sevgiyi de belirten "ka" ekini ekleyerek "baciika" diye seslenirlerdi. Baci yani kardeş. 1940'larda mahalle bacikalardan geçilmezdi. Kış zamanı artan bu gurbetçi yardımcılara mahalle halkı acır, yaptırarak işi olsun olmasın yemek verirdi.

Bacının, kardeş -ermana- olduğunu bilirler miydi? Bile-

meyeceğim. Ama “baciika” diye seslenişleri buyurgan değil sevecendi. Ankara Yahudi mahallesinde karşılaştığım soydaşlarım, bütün dünyası İstanbul ve Bursa’dan ibaret olan 10 yaşında bir çocuk olarak beni çok etkilemişti.

Aynı gün Atatürk Bulvarı’nda inşaatı henüz tamamlanmış olan Ercan Apartmanı’na taşındık. Balkondan görünen, ortasındaki küçük çamlarıyla tertemiz, pırıl pırıl, gelişli gidişli asfalt bulvar, bulvara açılan Tuna Caddesi’nde akasyaların gölgelediği iki katlı bahçeli evler, ufka set çeken Elmadağ’ın görkemi, Hacettepe’nin o zamanlar insan eli değmemiş güneş kavruğu sarı ön sırtları, Zafer Meydanı’ndaki Atatürk heykeli beni büyülemişti. Yıl 1937-1938 idi ve ben çok sevdim o Ankara’yı. Bu kitabımda Ankara’nın son yıllarına çok az değindim, bugünkü Ankara bana yabancı, o yüzden bu sayfalarda fazla yer almadı.

Ankara’nın tarihi ile ilgili araştırmalarım sonucu eriştiğim bilgiler beni çok şaşırtacak kadar görkemli bir geçmişi yansıtıyordu. Ankara, 1. yüzyılda, Roma döneminde bir metropol iken, İstanbul Boğaz bölgesinde bir koloniymiş. Yahudi cemaatinin geçmişi açısından da şaşırtıcı bir kenttir Ankara. Osmanlı padişahı Murat Hüdavendigâr Han, kenti ele geçirip devletine kattığı zaman, Ankara’da yerleşik bir Yahudi toplumu (cemaat) vardı. Yıl henüz 1356 idi ve İstanbul fethedilmemişti. Yahudilerin 1492’de engizisyon sonucu İberik Yarımadası’ndan göçmesinden, yani ilticadan tam 136 yıl önce Anadolu’nun orta yerinde bir Yahudi cemaati! Nedense tüm Türk Yahudilerinin İberik Yarımadası kökenli oldukları kabul edilmiştir. Bunun gerçek olmadığını, Türk-Yahudi Müzesi’nin bu yıl açılmasına kadar kimseye kabul ettiremedim.

Yahudi mahallesinden Ankara'nın Yenişehir bölgesine taşınma ve buna bağlı olan dağılma; gelenek, görenek ve kendilerine özgü ünlemeleri, kutlamalarıyla ayrı bir özellik gösteren Ankara Yahudilerini değiştirmiştir. Ankara'dan göç etmeleri ise bu toplumu geçmişe gömmüş, tarihe mal etmiştir. Akranlarımla ve benim, zaman zaman dergilerde, gazetelerde ve konuşmalarımda konu ettiğim bu Ankara Yahudileri cemaatinin varlığını üçüncü kuşak torunlarım bilirler, o kadar..

Yıllardır yakın çevrem kadar, Ankara konusunda bilgi için başvuranlar da yazmamı önerdilerse de, elim varmadığımdan değil ama, dağarcığımdakileri yeterli bulmadığımdan yazmadım. Hoş, araştırmanın sonu yoktur, hiçbir araştırmaya nokta konulamaz. Sözümü tutmak, diyetimi ödemek için sonunda oturdum yazı masasının başına. Ankaralıların kapılarını çalıp geçmişlerini deştim durdum, hepsine candan teşekkürler.

Son yıllarda kökene, geçmişe, yok olmuş toplumların kültürüne, diline merak öylesine arttı ki, artık merak olmaktan çıkıp ciddi araştırma konuları hâline geldi. Bu yüzden eminim ki, Ankara da akademik çevreler tarafından ele alınacaktır. Belki o zaman bu kitapta cevapsız kalmış sorularıma bir yanıt ve karanlıkta bir boşluk gibi kalan dönemlere aydınlık gelecektir.

2 Nisan 2002, İstanbul